

31. Michel Houellebecq'in *Soumission* adlı romanı ve "kadın"

Özlem KASAP¹

APA: Kasap, Ö. (2022). Michel Houellebecq'in *Soumission* adlı romanı ve "kadın". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö11), 474-482. DOI: 10.29000/rumelide.1146685.

Öz

Çağdaş Fransız yazınının "kışkırtıcı" yazarı Michel Houellebecq'in, 2015 yılında, tam da *Charlie Hebdo* saldırılarının gerçekleştiği gün yayımlanan *Soumission* adlı romanı, yazarın kendisi gibi kışkırtıcı bir roman olarak dikkat çekmektedir. Romanın yazıldığı döneme çok da uzak olmayan bir geleceği anlatan bu distopik kurguda, 2022 Fransa'sında yapılan seçimlerde, Müslüman Kardeşlik adlı partinin adayı Mohammed Ben Abbes'in, Marine Le Pen ile girdiği yarıştan galip çıkması ve Fransa'nın, Fransız Cumhuriyeti'nin yaşadığı siyasi ve özellikle de toplumsal değişim işlenir. *Libération* gazetesi edebiyat eleştirmeni Philippe Lançon'un "islamofobik, islamofil, kadın düşmanı, maço, hatta yer yer pedofil bir roman" gibi okunabileceğini belirttiği bu roman, eleştirmenin devamında eklediği gibi "aynı zamanda, bir yandan eğlenerek, haklı ya da haksız korkularımız üzerine düşünmemizi sağlayan üzücü bir *fars*, kışkırtıcı bir eğlence olarak da okunabilir". Tek bir eleştiride arka arkaya gelen bu ifadeler aslında romanın "çoğul" yaklaşımlara (approche) açık olduğunu da göstermektedir. Yayımlandığı günden itibaren, Houellebecq'in romanı, siyasi ve dini yaklaşımlar çerçevesinde irdelenmiş ve ne islamofobik, ne de islamofil çevreler bu romanı "kışkırtıcı bir eğlence" olarak nitelendirebilmiştir. Roman, tahmin edileceği gibi iki tarafın da tepkisini çekmiştir. Bu çalışmada romanı, *Soumission*'dan önce yazdığı romanlarda da dikkat çeken bir özellik olarak karşımıza çıkan ve kadınlara karşı "cinsiyetçi" bir yaklaşım olarak nitelendirilebilecek olan "yazarın kadınlar konusundaki tutumu" çerçevesinde inceleyeceğiz. Houellebecq'in distopik Fransa'sındaki en dikkat çekici değişimlerden biri, kadınların toplumsal yaşamdan – eğitimden, iş dünyasından, sokaklardan – yavaş yavaş silinmesidir çünkü yazarın kurgusunda kullandığı dini görüş, kadınların eğitim almalarını, çalışmalarını gereksiz görmektedir. Çalışmamızda, Houellebecq'in kurguladığı yakın geleceğin "kadınlar" konusunda nasıl bir mesaj taşıdığını irdelemeye, yazınsal evreninde "kadın" karakterlerin gelişiminin – ya da gelişmemesinin – cinsiyetçilik ile açıklanıp açıklanamayacağını örneklendirerek ele almaya çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Michel Houellebecq, *Soumission*, kadın, cinsiyetçilik, siyasi kurgu

Michel Houellebecq's *Submission* and "woman"

Abstract

The novel *Submission* by the contemporary French author Michel Houellebecq, published in 2015, on the very day of the terrorist attack at *Charlie-Hebdo*, is a provocative novel just like its author. This dystopian fiction describes the near future, the year 2022 when the leader of the Muslim Brotherhood political party, Mohammed Ben Abbes wins the elections against Marine le Pen. We can read in the novel the political but above all social changes taking place in France. Literary critic Philippe Lançon writes in his article published in *Liberation* that this novel can be read as an

¹ Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü (Ankara, Türkiye), ozkasap@hacettepe.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4649-5689 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 21.06.2022-kabul tarihi: 20.07.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1146685]

"Islamophobic, Islamophile, misogynist, macho, and even, at times, almost pedophile novel" and he adds that it can also be read as "a sad farce, a provocative entertainment, which allows us to reflect on our fears, justified or not while having fun". These many attributes that qualify the novel shows how much it lends itself to multiple approaches. The novel was treated within the framework of political and religious approaches and it would be fair to say that neither Islamophobic nor Islamophile circles considered it provocative "entertainment". The novel provoked many strong reviews. This paper proposes to study the novel within the framework of the attitude of the narrator and the characters concerning the status of woman. Indeed, the fact that the change of political regime leads to the total erasure of women from the public space is one of the major changes that can be seen in France after the elections. Islam as applied by the Muslim Brotherhood considerably reduces women's access to studies and erases them from professional circles by reducing them to their role as wives. We will seek to study the role of women, and the evolution of female characters in the novel by trying to understand if it would be possible to interpret this role as sexism, even to the misogyny of the author.

Keywords: Michel Houellebecq, Submission, woman, sexism, political fiction

"Parmağınızı yaranın üzerine koyun ve bastırın.
Hiç kimsenin duymak istemediği konuları işleyin.
Dekorun tersine bakın. Hastahçı, can çekişmeyi,
çirkinliği vurgulayın.
Ölümden, unutulmaktan söz edin.
Kıskançlıktan, kayıtsızlıktan,
tatminsizlikten, aşk yoksunluğundan.
İğrenç olun, o zaman gerçek olursunuz." Houellebecq²

Giriş

İlk romanı *Kuşatılmış Yaşamlar* 1994 yılında yayımlanan, öncesinde şiir ve deneme alanında eser veren çağdaş Fransız yazınının kışkırtıcı yazarı Michel Houellebecq'in romanları genelde, liberalizmin toplumsal dokuyu bozarak bireyin başkalarıyla ilişki kurmasına olanak bırakmamasını, kadının özgürleşmesi sonucu aile kavramının yok olarak insanların yalnızlığa mahkum edilmelerini ve hikayenin merkezinde, varoluşsal bir kriz içinde bulunan beyaz batılı erkeğin tutkularını, arzularını kaybetmesi sonucu sürüklendiği bunalımı anlatır. Kısacası, Houellebecq, içinde bulunduğu dönemin gerçeklerinin karamsar erkek anlatıcısı olarak karşımıza çıkar.

Beyaz batılı erkek ve genel anlamda çağdaş batı toplumu, siyasi ve toplumsal değerleri ile birlikte iflas etmiştir ve Houellebecq romanlarında bunun nedenlerinden biri de kadının özgürleşmesidir³. Roman kişilerinin kurgudaki işlevleri salt cinsiyetleri ekseninde belirlendiğinden, yokoluşa sürüklenen "erkek" cinsi ve yokoluşa sebep olarak gösterilen "kadın" cinsi olduğundan yazarın yaklaşımının "cinsiyetçi", hatta "mizojin" olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği hemen hemen yazdığı her roman için sorgulanmıştır. Bu sorgulama iki eksenle yapılabilir. Yazar Houellebecq cinsiyetçi ve / veya mizojin midir ? Houellebecq'in kurgusal karakterleri cinsiyetçi ve / veya mizojin midir ? Ancak, yazarı ve anlatıcısı / roman kişilerini bağımsız olarak değerlendirerek bir sonuca varılmak istendiğinde ilk engel

² *Rester vivant*, Editions Flammarion, 1997: 26.

³ Yazarın 2022 yılında yayımlanan sekizinci romanı *Anéantir*'de bu görüşe pek yer verilmediği gibi, Houellebecq'in kadın konusundaki kışkırtıcı söylemlerine de rastlanmamaktadır.

karşımıza çıkar: Yazar Houellebecq ile anlatıcıları yer yer benzeşmektedir ve yazar ile anlatıcının sesleri çoğu zaman birbirine karışır. Okuyucu romanı okurken, tamamen kurgusal bir anlatıcıyı değil, bizzat Michel Houellebecq'i "duyuyor" hissine kapılabilmektedir ki yazarın yaşamından kesitlerin kurgusal anlatıcıda görülmesi bunu pekiştirir. Dahası, yazar Houellebecq, anlatıcı aracılığıyla değil de kendi sesiyle konuştuğunda da romanlarında öne sürülen görüşleri sıklıkla dile getirir. Bu bağlamda, yazarın *Soumission*⁴ adlı romanından hareketle bu sorulara yanıt bulmaya çalışmak ve bu yanıtı yorumlamak Houellebecq evreninde "kadın" ve rolü üzerine düşünmek için ilginç bir zemin oluşturabilir.

Cinsiyetçi ve / veya mizojin olsunlar ya da olmasınlar, Houellebecq romanlarında karşımıza çıkan erkeklere göre beyaz batılı erkeğin mutsuzluğunun temel nedeni feminist harekettir çünkü kadın özgürleşmiş, "erkeği" mutlu etme görevinden uzaklaşmıştır. Bu başat görüş çerçevesinde, romanlardaki kadınlar da anlatıcıyı ve diğer erkek roman kişilerini varoluşsal krize sürükleme görevinde çeşitli "roller"de karşımıza çıkarlar: başarısız anne, başarısız eş, yaşlanan ve cinsel cazibesini kaybeden kadın, profesyonel anlamda başarılı ve cinsel cazibesini kaybeden kadın, genç ve cinsel meta kadın, zevk unsuru seks işçisi kadın vb.. Bu bağlamda, bir önceleme romanı ve siyasi kurgu olarak *Soumission – Teslimiyet*⁵ adlı romanda Houellebecq'in "kadın" ve betimlediği yeni toplum modelindeki yeri ilginç bir örnek olarak karşımıza çıkar çünkü önceki romanlarda aile kavramının güçsüzleşmesinden, erkeğin mutsuzluğundan sorumlu tutulan "kadın" sorununa bir çözüm bulunmuştur: Kadını toplumsal yaşamdan uzaklaştırıp "eş" konumuna geri getirmek.

Soumission - Teslimiyet

Teslimiyet, siyasi kurgu olarak tanımlanabilecek bir önceleme romanı, kimilerine göre de bir distopya. Anlatıcısı François, yalnız, mutsuz, ahlaki açıdan zayıf 40'lı yaşlardaki bir edebiyat profesörüdür. Roman ve anlatıcısı kurgu ancak günümüzün ya da bu romanda söz konusu olduğu gibi yakın geleceğin anlatıldığı çağdaş yapıtlarda olabildiği gibi "gerçek" ile arasına bir sınır koymak çok kolay değil. Kaldı ki Houellebecq bu algı ile oynamayı seven bir yazar. Romanlarını sistematik olarak bazı tespitler üzerine kurduğundan ve romanlarında kurgusal kişilerin yanı sıra gerçek kişilere ve olaylara sık sık yer verdiğinden, bu tespitlerin alınmasında "gerçek" ve "kurgu" arasındaki sınır çoğu zaman bulanıklaşıyor.

Houellebecq'in son yirmi yılın en çok okunan Fransız yazarlarından olmasının nedenlerinden biri kuşkusuz kendinden söz ettirmeyi çok iyi bilmesidir. Çalışmamızın izleği olan "kadın" konusu da irdelemeyi sevdiği bir konudur.⁶ Gazetelere verdiği demeçlerde, televizyon programlarındaki söyleşilerde, kadınlarla, özellikle de feministlerle ilgili her fırsatta görüşlerini dile getirmekte, batılı erkeğin, bugün içinde bulunduğu çıkmazın sorumlusunun, büyük ölçüde feminizm olduğunu söylemekten imtina etmemektedir⁷. Bu görüşler onu ister istemez anlatıcılarına, roman kişilerine yaklaştırır ve okuyucunun algısında yazar ve anlatıcı arasındaki sınırı kaldırır. Wayne Booth'un *Rhetoric of fiction* başlıklı çalışmada anlatı bilim terminolojisine kattığı kavramlarla açıklamaya çalışırsak, « ampirik yazar ya da biyografik yazar », « ima edilen yazar ya da yazarın ikinci benini » ve « anlatıcı » birbirine biraz fazla yaklaşır. Booth çalışmasında, bazı romancıların yazarken kendilerini keşsettiklerini ya da kendilerini yarattıklarını belirtirken, okuyucunun da yazdıklarından hareketle kendisine bir yazar

⁴ Kitap 2021 yılında Başak Öztürk'ün çevirisi ile İthaki yayınları tarafından *İtaat* başlığı ile Türkçe yayımlanmıştır ancak bu çalışmadaki alıntılar kitabın Fransızcasından, tarafımdan çevrilmiştir.

⁵ *Teslimiyet* başlık seçimi bana aittir.

⁶ *Kuşatılmış Yaşamlar* romanında ortaya attığı sav, 2010 yıllarında kendilerini *Incel* – İstemsiz bekarlar – olarak adlandıran bir erkek hareketinin temel savlarından biri olarak karşımıza çıkar.

⁷ Houellebecq'in bu söylemi, yazar, gazeteci, polemist ve *Teslimiyet* adlı romana konu olan 2022 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olup ilk turda %7 oy alan Eric Zemmour ile birlikte anılmasına sebep olur.

imgesi oluşturduğunu dile getirmektedir. Ampirik yazarı gerçek kişiyi tanımlamak, ima edilen yazarı da (implicite ya da impliqué / ingilizcede implied ya da second self), bu yazar imgesini tanımlamak için kullanıyor (Booth 1983 : 70-71). Houellebecq örneğinde, ampirik yazar Michel Thomas⁸, ima edilen yazar Michel Houellebecq ile arasındaki sınırı bulanıklaştırıyor, dahası zamanla bu iki kavrama anlatıcısı ve roman kişisini de yaklaştırarak istençli bir belirsizlik yaratıyor. Öyle olunca, yazınsal birer metin olan ve dış dünyaya değil, okuyucunun kendi dünyasına referansta bulunan bu kurguları incelerken gereksinim duyulan "mesafe" fazlasıyla daralıyor. Bu bağlamda, ampirik yazar Houellebecq'in, kışkırtıcı, "rahatsız edici" ima edilen yazar Houellebecq rolünü "oynadığını" söylemek pek de yanlış olmaz düşüncesindeyim. Bu rolün, 1997 yılında yayımlanan *Rester vivant* başlıklı deneme derlemesinde "*Başkalarında korku ile karışık bir acıma ve küçümseme duygusu uyandırdığınızda, doğru yolda olduğunuzu bilirsiniz*" (Houellebecq 1997 : 11) diyen Houellebecq'e ve de yayıncılarına çok fayda sağladığı ise yadsınmaz bir gerçek. Houellebecq'in romanları çok satıyor.

2015 yılında, tam da *Charlie Hebdo* saldırılarının gerçekleştiği gün yayımlanan *Teslimiyet*, Houellebecq'in her zamanki kışkırtıcılığının dozunu bir nebze artırdığı bir roman olarak dikkat çekiyor. Sadece kadınlar konusunda değil, İslam konusunda da çekincesiz düşüncelerini dile getiren Houellebecq, bu kez yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığım şemaya "islam dini" ve "teslimiyet" kavramlarını da ekleyerek bunalımdaki beyaz batılı erkeğe bir çıkış yolu sunuyor.

Roman, daha piyasaya çıkmadan tartışmaların merkezinde yer alıyor ve yayımlandığında satışlar, Houellebecq kışkırtıcılığının işe yaradığını gösteriyor. Kitap, ilk beş günde 120.000, bir ay içinde ise sadece Fransa'da 345.000 satıyor, Fransa, İtalya ve Almanya'da çok satanlarda liste başı oluyor. Kitabın kışkırtıcılığı çok yönlü. Müslümanlar, ampirik yazar Houellebecq'in islamiyetle ilgili sahip olduğu olumsuz görüşleri bildiklerinden, ima edilen yazar Houellebecq'in ve anlatıcısının "islam" dinini kurgu malzemesi yaparak "islam düşmanlığı" yaptığını düşündükleri için, orta ve sol eğilimli Fransızlar, Avrupa'da varlığı gitgide ürkütücü boyutlara ulaşan yabancı düşmanlığının, paralelinde İslam düşmanlığının ve bunun sonucunda yükselen aşırı sağcı söylemlerin, görüşlerin güçlendiği bir dönemde, düşmanlık besleyenlerin, aşırı sağa kayanların ve özellikle de, kitapta da adı geçen Marine Le Pen'in bayraktarlığını yaptığı Ulusal Cephenin⁹ tartışmada elini güçlendirdiğine inandıkları için, kadınlar ise, Houellebecq'in her zamanki "cinsiyetçi", "antifeminist" hatta "mizojin" tavrını sürdürdüğü için kışkırtıcı bulacaklardır. Dahası yazar bu kez, özgürleşerek birçok felaketin sorumlusu olan kadınları, toplumsal yaşamdan, iş yaşamından silerek, erkeğe "teslimiyetlerini" hayal etmiştir.

Yazıldığı tarihten çok da uzak olmayan bir geleceğin resmedildiği bu distopik kurguda, sivil savaşın eşliğinde gösterilen 2022 Fransa'sında yapılan seçimlerde, Müslüman Kardeşlik adlı partinin ılımlı ve karizmatik adayı Mohammed Ben Abbas'in, Marine Le Pen ile girdiği yarıştan galip çıkarak cumhurbaşkanı olması ve Fransa'nın, sonrasında da Avrupa'nın yaşadığı siyasi ve özellikle de toplumsal değişim, Sorbonne Nouvelle'de, Joris-Karl Huysmans uzmanı anlatıcının perspektifinden anlatılıyor. Anlatıcı François, Houellebecq romanı şemasındaki batılı beyaz erkektir. Cinsel ve duygusal yaşamının sonuna yaklaştığını hisseden François, boşluğun ve yalnızlığın girdabına girmiştir. Ne entellektüel yaşamında, ne özel yaşamında mutludur. Tutkuları, inançları yoktur. Seçimlerden sonra Suudi Arabistan'a satılan ve özelleştirilen Sorbonne üniversitesindeki işinden, rahatlıkla geçinebileceği bir

⁸ 1932 yılında, anneannesinin adı Céline'i kullanarak *Gecenin Sonuna Yolculuğu*'nu yayımlayan bir başka kışkırtıcı ve tartışma açan yazar Louis-Ferdinand Destouches gibi Michel Thomas da, boşanmalarının ardından babasının küçük yaşta teslim ettiği ve kendisine çok şey borçlu olduğu babaannesinin kızlık soyadını mahlas olarak seçer.

⁹ 1972 yılında Jean-Marie Le Pen tarafından kurulan *Front national* partisinin liderliğini 2011 yılından beri kızı Marine Le Pen yapmaktadır. Partinin adı 2018 yılında *Rassemblement national* olarak değiştirilmiştir ve Marine Le Pen, 2022 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ikinci tura kalarak Emmanuel Macron karşısında oyların %41.4'ünü alarak tarihi bir başarı elde etmiştir.

emekli maaşı ile ayrılmak durumunda kalır. Ancak yönetim, diğer erkek hocalara sunduğu seçeneği kendisine de sunar: Müslüman olursa işine devam edebilecek, üstelik kendisine iki, belki de üç eş bulunacaktır, biri kırklı yaşlarda, yemek yapmak için, on beş yaşlarında bir diğeri de, diğer zevkler için (Houellebecq 2015 : 178).

Libération gazetesi edebiyat eleştirmeni Philippe Lançon¹⁰ "*islamofobik, islamofil, mizojin, maço, hatta yer yer pedofil bir roman*" gibi okunabileceğini belirttiği bu roman için devamında "*aynı zamanda, bir yandan eğlenerek, haklı ya da haksız korkularımız üzerine düşünmemizi sağlayan üzücü bir fars, kışkırtıcı bir eğlence olarak da okunabilir*" (Lançon 2015) demektedir. Tek bir eleştiride arka arkaya gelen bu ifadeler aslında romanın "çoğul" yaklaşımlara açık olduğunu da göstermektedir.

Yayımlandığı günden itibaren, Houellebecq'in bu romanı, siyasi ve dini yaklaşımlar çerçevesinde irdelenmiş ve ne islamofobik, ne de islamofil çevreler bu romanı "kışkırtıcı bir eğlence" olarak nitelendirebilmiştir. Roman, tahmin edileceği gibi iki tarafın da tepkisini çekmiştir.

Houellebecq'in bu romanda resmettiği islami rejimin dini ve siyasi perspektiften yorumu bu çalışmanın konusu değil. Bu roman okuması üzerinden ulaşılmak istenen, yazınsal ve kurgusal bir metin olarak kaleme alınan ve kendisine referansta bulunan / bulunması gereken bu kurguda kadına atfedilen "rolün" dış dünyaya da referansta bulunuyormuş gibi alımlanıp alımlanmayacağı sorusuna yanıt aramak, okuyucuların, özellikle de kadın okuyucuların, bu alımlama sonucunda nasıl bir çıkarımda bulunabileceklerini anlamaya çalışmaktır. Bu noktada, Alman kadın yazar Ulla Lenze'nin "*kadınlar (...) Houellebecq okumaktan imtina etmezken, erkekler kadın yazarlara özgü bakış açısını 'kadın kitabı' diye bir kenara koymayı bırakıp, farklı bir dünya deneyimini öğrenmeye saygıyla yaklaşmakta hâlâ zorlanıyor.*" (Lenze 2019) sözlerini alıntılar yapmak isterim çünkü çok sayıda kadın araştırmacının Houellebecq okumakla kalmayıp kışkırtıcılığın ardındaki yazarı anlamaya çalıştığını belirtmek gerekir.

Houellebecq'in romanda betimlediği distopik Fransa'sı, seçimler sonucu rejim değişikliğine tanık olur. Elbette bu rejim değişikliği çok önemli toplumsal değişiklikleri de beraberinde getirir. Kadınlar toplumsal yaşamdan – eğitimden, iş dünyasından, sokaklardan – neredeyse tamamen silinir çünkü romanda resmedilen din, kadınların eğitim almalarını, çalışmalarını gereksiz görmektedir. Houellebecq, bir batı toplumunda infial yaratabilecek bu olguyu anlatıcısı aracılığıyla hicvederek "aile" ekseninde normalleştirir. Ataerkil düzenden uzaklaşmak aileyi yok etmiştir, anlatıcı François'nın kendi ailesi buna örnektir. Seçimlerden önce eski öğrencisi ve sevgilisi Myriam ile bir görüşmesinde "maço"luğunu kabul eden François "(...) *aslında, kadınlara oy verme hakkının verilmesinin, erkeklerle aynı eğitimi almalarının, onlarla aynı meslekleri icra edebilmelerinin pek de iyi bir fikir olmadığını düşünmüşümdür hep. Zamanla buna alıştık da, gerçekten iyi bir fikir mi ?*"¹¹ diye sorar. Konuşmanın devamında Myriam, ataerkil düzende kendi rolünü sorduğunda François'nın vardığı sonuç ise öngörülen yeni düzen konusunda bir itirazı olmayacağını açıkça gösterir:

"*Mesela, patriarka konusunda haklı olduğunu varsayalım, bunun sürdürülebilir tek düzen olduğunu kabul edelim. İyi de, örneğin ben, eğitim aldım, kendimi, erkek ile aynı düşünme ve karar verme yetisine sahip bir birey olarak görmeğe alıştım, ben ne olacağım şimdi bu düzen içinde? Kenara mı atılmayım? Doğru yanıt muhtemelen 'evet' idi (...).*" (Houellebecq 2015: 30-31)

¹⁰ Philippe Lançon, 7 Ocak 2015 tarihli Charlie-Hebdo saldırısında ağır yaralanmış ve on üç çene ameliyatı geçirdiği sancılı iyileşme sürecini 2018 yılında yayımlanan *Le Lambeau* başlıklı kitabında anlatmıştır. Houellebecq son romanı *Anéantir*'de, Philippe Lançon ve kitabına atıfta bulunur.

¹¹ *Soumission* romanından yapılan tüm alıntıların çevirisi tarafımdan yapılmıştır.

Dahası, François, doktora yaptığı dönemden tanıdığı nadir evli çiftlerden Bruno ve Annelise örneğinden hareketle yeni düzen lehine sağlam bir argüman da geliştirir. Tüm gün çalışan, eve yorgun olarak dönen ve profesyonel yaşamında sergilediği bakımlı, çekici imajını eve gelir gelmez terk eden ve üzerine geçirdiği bir sweet-shirt ve tayt ile yığılan Annelise için "efendisi, sahibi karşısına işte böyle çıkıyordu ve adam da, bir yerlerde ciddi anlamda kandırılmış olduğu hissine kapılıyordu"(Houellebecq 2015: 68-69) dedikten sonra kadının da bir yerlerde kandırılmış olduğunu hissettiğini ekliyor. François'nun mantık yürütmesinde, ataerkil düzenden uzaklaşıldığında erkek de kadın da mutsuzluğa sürüklenmişti. Kadının elde ettiği özgürleşme, mutluluğunu sağlamamıştı. Bu, özgürlükleri ellerinden alındığında sessiz sedasız evlerine kapatılan kadınların tepkisizliğine getirilen bir açıklama. En çarpıcı örneklerden biri kuşkusuz François'nun kadın meslektaşı, Balzac uzmanı Marie-Françoise Tanneur'un tepkisizliği ve yeni düzene çok hızlı uyum sağlamasıdır. Seçim dönemindeki kargaşa sürecinde üniversite kapatıldığından, istihbaratta çalışan eşi de emekliliğe sevk edildiğinden Martel'deki aile evlerinde kalan Tanneur çifti François'yı yemeğe davet ettiklerinde François'nun ilk dikkatini çeken Marie-Françoise'in ne kadar "formda" olduğudur. Üzerinde esprili bir önlükle gastronomik bir ziyafet hazırlayan meslektaşı için François "insan, daha birkaç gün önce [Marie-Françoise'in] Balzac'ın Béatrix'in düzeltmelerini yaptığı dönemdeki olağanüstü şartlar üzerine doktora dersleri verdiğini düşünmekte güçlük çekiyordu" (Houellebecq 2015 : 127) demektedir. Marie-Françoise'in yemekleri, tıpkı daha sonra üniversitenin yeni rektörü Rediger'nin eşlerinden birinin tepsilerle getirdiği meze ve tatlıları gibi François'yı mest etmektedir ve evinde yalnızken yediği mikrodalgada ısıtılan hazır yemeklerin yavanlığı ile zıtlık oluşturur. Yeni düzen erkeğin daha iyi yemek yemesini, kadının ise yemek yaparak neşelenmesini, rahatlamasını sağlamıştır. Formda Marie-Françoise'in, üzerinde esprili bir önlükle yemek yapmasının anlatıldığı "keyifli" sekans, evli arkadaşları Bruno ve Annelise ile ilgili anlatılan yemek davetindeki "travmatik" sekansa da cevap niteliğindedir. François'nun davetli olduğu barbekü akşamında Annelise, Cuma akşamı işten gelmiş ve "kadın ev sahibinden" beklendiğine inandığı karmaşık yemekler yapmaya çalışırken başarısız olmuş, sinir krizinin eşiğine gelmiştir. Rejim değişikliği, hiç kimsenin, özellikle de kadınların, talep etmeyi akıllarına dahi getirmeyecekleri bir değişimi beraberinde getirmiştir ve kadınlar toplumsal yaşamdan silinmeye, düzenlenen etkinliklere çağırılmamaya, dışarıda az sayıda görülenler de vücut hatlarını belli etmeyen giysiler içinde görülmeye başladığında anlatıcı François başta olmak üzere hiçbir roman kişisi tepki göstermemektedir. Dahası, eğitim almak, çalışmak zorunda olmayan, genç ve güzel oldukları yaşlarda erkeklere zevk vermek, yaşlı ve daha az güzel olduklarında da yemek yapmak dışında bir kaygıları olmayan kadınların özgürleştiği, hatta yaşamları boyunca çocuk kalabildikleri ileri sürülmektedir (Nilsson 2019):

"İslami rejimde kadınlar – elbette zengin bir kocada arzu uyandırabilecek kadar güzel olanlar – ömür boyu çocuk kalabilirlerdi. Çocukluktan çıkar çıkmaz kendileri anne oluyor ve yeniden çocuk dünyasına giriyorlardı. Çocukları büyüyor, büyükanne oluyorlardı ve yaşamları böyle sürüp gidiyordu. Kendilerine seksi iç çamaşırları aldıkları ve çocuk oyunlarını yerine aşağı yukarı aynı kapıya çıkan cinsel oyunlar oynadıkları birkaç yıl vardı sadece. Bu arada elbette özerkliklerini kaybediyorlardı ama fuck autonomy (...)"(Houellebecq 2015: 160)

Houellebecq metinleri, "kadın", "cinsiyetçilik", "mizojini" kavramları ekseninde okunduğunda, kadınlardan söz edildiği her satırın altı çizilebilir. *Kuşatılmış Yaşamlar* romanından itibaren kadın, birey özellikleriyle değil, yaş ve erotik çağrışımı dikkate alınarak sınıflandırılır ve betimlenir ; çok genç, güzel cinsel meta kadın, entelektüel ve pek de çekici olmayan kadın, feminist ve itici kadın, yaşlanmakta ya da yaşlı berbat kadın gibi sınıflandırmalar dikkat çeker. Romanlarında, bu sınıflandırmanın dışında yer alan kadın figürü çiziliyorsa da, örnek teşkil etmeyecek kadar azdır. *Stratégie de l'invective dans deux romans de Michel Houellebecq* başlıklı makalesinde Valentina Sturli'nin de belirttiği gibi, Houellebecq romanlarının alımlanmasında ortaya çıkan kızgınlık, Houellebecq anlatıcısının kadınlar

konusundaki « politik olarak doğru olmayan » tavrıdır. Romanlarında dikkat çeken, günümüz toplumsal, cinsel ve kültürel dinamikler hakkındaki kısmi ve dar çözümlenmeleri, medyadaki skandal açıklamalarıyla birleşince, ampirik yazar ile ima edilen yazar ve anlatıcı ister istemez bir tutuluyor ancak kışkırtıcılık ve ağır hiciv perdesi altında gerçekte ne düşündüklerini anlamak zor.

İran'daki İslami rejim ve kadınların durumu ile ilgili romanları ile tanınan İran kökenli kadın yazar Chahdortt Djavann, *Soumission* ile ilgili düşüncelerini dile getirirken Houellebecq'in, romanındaki kadınlara, seslerini dahi çıkartmadan örtünmeyi, çokeşliliği ve kamu alanından çekilmeyi kabul ettirmesinin nedeninin kadın düşmanlığı mı yoksa Fransız kadınlarının Mısırlı ya da Tunuslu kadınlar kadar cesur olmayacaklarını düşünmesi mi olduğunu sorguluyor. Devamında, Houellebecq'in gerçekte ne düşündüğünü anlamının neredeyse olmaksız olduğunu ve Houellebecq'in yazar olarak gücünün tam olarak da bu olduğunu söylüyor. "*Komikten trajiğe, birinci dereceden ikinci dereceye, önemliden sıradana, rahatsız edici bir gerçeklikten, dağılmış bir medeniyete dair bir sanrıya geçiyor durmadan. Yazısal girişimini öyle şeytani bir biçimde sonuna kadar götürüyor ki, kimse ona saldıramıyor*" (Djavann 2015) diye de ekliyor.

Olivier Bardolle, 2004 yılında yayımlanan *La littérature à vif, le cas Houellebecq* başlıklı kitabında Houellebecq'in fikirlerinin son derece sıradan olduğunu ve her gün her yerde duyduklarımızdan farklı olmadığını belirtirken, okuyucuyu rahatsız edenin fikrin kendisinden çok, ifade ediliş şekli olduğunu söylüyor (Bardolle 2004 : 66). Houellebecq'e hem hayranlık hem nefret beslenmesini, etkisi kanıtlanmış biçimine bağlıyor. Houellebecq romanlarının incelenmekten öte, hissedilen romanlar olduğunu hatırlatıyor ve rahatsız edici olanın gerçekte karşılaşmak olduğunu ifade ediyor. Bardolle, çağdaş insan yaşamının sefilliğini görmeyi ve bunu bize tüm çıplaklığı ile göstermeyi seçtiği için de Houellebecq'in suçlanamayacağını dile getiriyor. Bu açıdan, söyledikleri Valentina Sturli'nin tespitleriyle birleşiyor. İtalyan araştırmacı da Houellebecq'in amacının görmemek için çok çaba gösterdiğimiz şeyleri gözler önüne sererek çağdaş toplumu kalbinden vurmak olduğu sonucuna varıyor makalesinde. « *Elde ettiğimiz, gerçek ya da gerçek olduğu varsayılan özgürlüklerin bedelini, yabancılaşma, tatminsizlik ve öfke ile ödemek zorunda kaldık.* » sözleri Marie-Françoise'in tepkisizliğini normalleştiriyor.

Sonuç

Dini bir rejim değişikliğinin "kadın"ı toplumsal yaşamdan silmesi "senaryosu" bir başka distopik kurguyu çağırıyor kaçınılmaz olarak. Kanadalı yazar Margaret Atwood'un 1985 yılında yayımlanan ve bir televizyon dizisi ile 2017 yılında yeniden gündeme gelen *Damızlık Kızın Öyküsü*'nde, bir dini oluşum, kadınları, romanın adından da anlaşılacağı gibi tek bir işleve indiriyor, kazanılmış tüm hak ve özgürlüklerini ellerinden alıyordu. Feminist bir yazar olan Atwood'un romanında kurguladığı bu korkunç gelecek toplumsal düzendeki dengelerin ne denli kırılğan olduğunu ve kendilerine yetki, güç ve imtiyazlar tanınan "erkeklerin" ne kadar kolay uyum sağladığını gösteriyordu. Houellebecq'in hicvinin aksine Atwood yaşanan bu durumu "hafiflik" ile anlatmıyor, aksine büyük bir korku uyandırarak distopya tanımının hakkını veriyor. Kadın yazar, korkutucu bir yetişkin masalı yazıyor, hemcinslerine mücadele ile kazanılan hakların ellerinden bir gün alınabileceği uyarısını yapıyor. Houellebecq'in kurguladığı yakın geleceğin "kadınlar" konusunda "kadınlara" bir uyarı taşıyıp taşımadığını anlamak çok kolay değil. *Telimiyyet* bir distopya ama Atwood'un distopyası ile aynı referanslara sahip değil. Soner Sert, Houellebecq'in romanı ile ilgili yazısında distopyayı tanımlarken "*Okur, eserin gerçek olmadığını bilir ama yine de anlatılan hikayeyi hayal gücüyle bezeyerek daha da kuvvetli hale getirir. O dünyanın sahiciliğinden ürker, tedirgin olur. Hissettiklerinin, yaşamdaki reel karşılığını bulmaya, zihninde tanımlamaya, mümkünse kodlamaya çalışır. Sanatın yüceliği de burada ortaya çıkar. Eser,*

kişiselleşir. *Sanatsal gerçeklik, alıcının şahsi gerçekliğine dönüşür.*" (Sert 2021) demektedir. Sert, Houellebecq'in, Fransa'nın "politik korkularını, bugün 'değer' olarak sunduğu yaşam biçimini" alaya aldığını, bir teşhiste bulunduğunu belirtiyor. Kitabın kahramanı kadın olsaydı nasıl olurdu diye düşünmeden edemediğini belirten Ayşe Ceren Özdere ise "ağır bir hiciv niteliğindeki" eserin "rahatsız edici boyuta ulaşan gerçekliği"nin altını çiziyor. 2015 yılında bir söyleşide, bu romandaki "kadınlık durumu" ile ilgili yazdıklarının kendi gözlemine mi dayandığı sorulduğunda Houellebecq, kadınların her şeye karar verdiklerini, ilişkiye başlayıp ilişkiyi bitirmeye, çocuk sahibi olup olmamaya onların karar verdiğini, buna karşılık erkeğin ise figüran olarak kaldığını, erkeğin rahatsız edici bir tepkisizliğinin olduğunu, kendilerini artık ifade edemediklerinden bakış açılarının artık bilinmediğini söyledikten sonra soruyor: "Bütün bu olup bitenler karşısında erkek ne düşünüyor?" (Houellebecq 2015/2).

Sadece erkeğin değil, kadının da ne düşündüğü 2018 yılında yayımlanan Birleşmiş Milletler "Toplumsal Cinsiyet Sosyal Norm Endeksi" raporunda görülebilir. Dünya nüfusunun (araştırma 75 ülkeyi kapsıyor) yüzde 90'ının kadınlara karşı en az bir önyargısı bulunduğunu gösteren araştırma sonuçları, erkeklerin olduğu kadar kadınların da bu ön yargılara sahip olduğunu gözler önüne sererken dünya nüfusunun yarısının, erkeklerin daha iyi siyasi liderler olduklarını, %40'tan fazlasının ise istihdam sıkıntısının olduğu durumlarda erkeklere öncelik tanınması gerektiğini düşündüğünü belgeliyordu. Romanda da, kadınların profesyonel yaşamdan silinmesinin etkisiyle işsizlik oranlarında çarpıcı bir düşüş yaşandığı, ılımlı ve karizmatik siyasi liderin sağladığı dingin yönetimin etkisiyle de suç oranlarının düştüğü görülür. Houellebecq aslında çok yaygın olarak düşünülen, söylenen ya da söylenmesi doğru olmadığından söze dökülmeyen "bilindik" fikirler öne sürüyor.

75 ülke toplumun %40'tan fazlasının istihdam sıkıntısı olduğu durumda erkeğe öncelik verilmesi gerektiğini düşündüğü bir ortamda, Houellebecq "hayali" bir islami rejim ile kadının erkeğe, erkeğin de islamiyete teslimiyeti ile özgürleşme vaat ederken "düşmanca" mı davranıyor yoksa kadın gücünü destekliyor görünen toplumların aslında ikiyüzlü davrandığını mı göstermeye çalışıyor diye düşünenler de var. Tonje Sundby Thuen *L'amour et la tendresse feminine selon Michel Houellebecq* başlıklı tezinde, yazarın romanlarının ilk ve sonraki okumalarda farklı anlamlandırılabilceğini savunurken, "kışkırtıcı" biçimin ilk okumada yazarın gerçek niyetini perdelediğini belirtiyor. 2016 yılında Le Figaro'da yayımlanan tanıtım yazısında Sébastien Lapaque ise, Houellebecq romanları "tezli" roman olarak okuduklarında rahatsız edici olduklarını, konuşanın yazar mı yarattığı kişiler mi olduğunun belli olmadığını belirttikten sonra şöyle devam ediyor: "Ama bunlar tezli romanlar değil. Bunlar emsali olmayan eğretilmeler. Yazarın, roman kişilerinin anlattıkları korkunç şeylerden yana olup olmadığını merak edenler François'nun *Soumission*'da Myriam'a verdiği cevabı hatırlasınlar : "Biliyorsun, ben hiçbir şeyden yana değilim." (Lapaque 2016). Houellebecq de François gibi hiçbir şeyden yana olmayabilir ve eşsiz bir biçimle keyifle okunan sıradışı romanlar kurgulayan bir yazar olabilir sadece ve cinsiyetçi ya da mizojin olması bu durumda herhangi bir öneme sahip değildir. Zaten Houellebecq'in romanları, ampirik ve ima edilen yazarın kurgusal kişiler aracılığıyla söylediklerinden ötürü değil, bu söylenenlerin gerçek dünyada karşılığı olduğu için rahatsız edici.

Kaynakça

- Atwood, M. (2017). *The Handmaid's Tale*, Penguin/Vintage.
- Bardolle, O. (2004). *La littérature à vif (le cas Houellebecq)*, L'esprit des péninsules.
- Booth, W.C. (1983). *The Rhetoric of Fiction*, The University of Chicago Press.
- Djavann, C. (2015). Houellebecq et la soumission des femmes. *Le Figaro*, 07.01.2015. <https://www.lefigaro.fr/livres/2015/01/07/03005-20150107ARTFIG00034-chahdortt-djavann-houellebecq-et-la-soumission-des-femmes.php>, 20.11.2021 tarihinde görüntülendi.

- Houellebecq, M. (1997). *Rester vivant et autres textes*, Editions Flammarion.
- Houellebecq, M. (2015). *Soumission*, Editions Flammarion.
- Houellebecq, M. (2015/2). Dieu ne veut pas de moi. *Revue des Deux Mondes, juillet-août*, 8-33. <https://www.jstor.org/stable/44435844>, 03.03.2020 tarihinde görüntülendi.
- Lançon, P. (2015). Michel Houellebecq et le cas Soumission. *Libération*, 06.01.2015. https://next.liberation.fr/livres/2015/01/06/michel-houellebecq-et-le-cas-soumission_1174350
- Lapaque, S. (2016). Pourquoi les Français plébiscitent Michel Houellebecq. *Le Figaro*, 17.02.2016. <https://www.lefigaro.fr/vox/culture/2016/02/17/31006-20160217ARTFIG00350-pourquoi-les-francais-plebiscitent-michel-houellebecq.php>
- Lenze, U. (2019). Kadın Yazarlar Yılı. <https://www.goethe.de/ins/tr/tr/kul/sup/lit/fra/21705691.html>, 14.05.2022 tarihinde görüntülendi.
- Mills, M.B. (2016). *The Oxford Handbook of Feminist Theory*. Oxford University Press.
- Morrey, D. (2009). Sex and the Single Male: Houellebecq, Feminism, and Hegemonic Masculinity. *Yale French Studies*, No. 116/117, 141-152.
- Nilsson, P-E. (2019). Fuck Autonomy: Neo-Orientalism and Abjection in Michel Houellebecq's *Soumission*. *European Review*, Vol.27, No.4, 600-614.
- Özdere, A.C. (2021). İtaat: Houellebecq'in karanlık senaryosu. <https://www.sandvic.com.tr/2021/03/25/itaat-houellebecqin-karanlik-senaryosu/14.05.2022> tarihinde görüntülendi.
- Rooney, E. (2006). *The Cambridge Companion to Feminist Literary Theory*. Cambridge University Press.
- Sert, S. (2021). Yetişkin masalı gibidir distopya. Evrensel, 02.03.2021. <https://www.evrensel.net/haber/427174/yetiskin-masali-gibidir-distopya>, 10.04.2022 tarihinde görüntülendi.
- Sturli, V. (2017). "Plus vous serez ignoble, mieux ça ira." Stratégie de l'invective dans deux romans de Michel Houellebecq. *Revue italienne d'études françaises* [En ligne], <http://journals.openedition.org/rief/1449> ; DOI : <https://doi.org/10.4000/rief.1449>, 17.04.2022 tarihinde görüntülendi.
- Thuen, T.S. (2007). *L'amour et la tendresse féminine selon Houellebecq*. University of Oslo.